

УДК 336.71.078.3

Простебі Л.І.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів**Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету***ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ**

У науковій статті досліджено основні тенденції валютного ринку України. Розкрито проблемні аспекти функціонування системи валютного регулювання. Досліджено динаміку офіційного курсу гривні до долара США з 2008–2014 роки. Розглянуто поточні заходи Національного банку, що спрямовані на захист національної грошової одиниці України та створення сприятливих умов для здійснення економічними агентами господарських операцій. Обґрунтовано позитивні моменти, які пов'язані з девальвацією національної валюти. Виділено основні напрями вдосконалення валютного регулювання.

Ключові слова: валюта, валютне регулювання, дисконтна політика, девізна політика, валютні інтервенції, валютні обмеження.

Простебі Л.И. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В научной статье исследованы основные тенденции валютного рынка Украины. Раскрыты проблемные аспекты функционирования системы валютного регулирования. Исследована динамика официального курса гривни к доллару США с 2008–2014 года. Рассмотрены текущие меры Национального банка, направленные на защиту национальной денежной единицы Украины и создание благоприятных условий для осуществления экономическими агентами хозяйственных операций. Обоснованы положительные моменты, связанные с девальвацией национальной валюты. Выделены основные направления совершенствования валютного регулирования.

Ключевые слова: валюта, валютное регулирование, дисконтная политика, девизная политика, валютные интервенции, валютные ограничения.

Prostebi L.I. SOME ASPECTS OF CURRENCY REGULATION IN UKRAINE

In a scientific article the main trends of the currency market of Ukraine. Reveals problematic aspects of the system of currency regulation. The dynamics of the official exchange rate of UAN to the USD from 2008–2014 year. Review current measures of the National Bank are aimed at protecting the national currency of Ukraine and the creation of favorable conditions for the implementation of the economic agents of economic operations. Proved positive aspects that are associated with the devaluation of the currency. The basic directions of perfection of currency regulation.

Keywords: currency, currency regulation, discount policy, devizna politics, foreign intervention, foreign exchange restrictions.

Постановка проблеми. Ефективне поєднання методів валютного регулювання є одним із найголовніших принципів валютної політики держави. На поточний момент вплив економічних проблем (пов'язаних з проведенням антитерористичної операції на території України) та суспільно-політичне напруження у суспільстві зумовлюють важливість підсилення системи державного регулятивного впливу на діяльність суб'єктів валютних відносин. Це і зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми валютного регулювання досліджувалися багатьма вченими-економістами. Різні аспекти даної проблеми досліджуються у наукових працях О. Андруся [1], О. Береславської [2], Н. Бодрова [3], С. Боринця [4], Ю. Козака [5], І. Ніздельської [6], Л. Рябої [1], Д. Салмінського [7]. Проте в існуючих дослідженнях, на нашу думку, недостатньо уваги приділяється проблемним питанням реалізації валютної політики в умовах нестабільного періоду політичної та економічної кризи в Україні.

Постановка завдання. Завдання даної статті полягає у дослідженні основних тенденцій розвитку валютного ринку України, розкритті проблемних аспектів функціонування системи валютного регулювання.

Вклад основного матеріалу. Головними інструментами системи валютного регулювання і контролю є [4; 5]:

- дисконтна політика, представлена маневруванням облікової ставки центрального банку. Вона дає змогу регулювати величину грошової маси в обігу шляхом підвищення або зниження ціни кредитних ресурсів, прямо впливає на курс національної валюти;
- девізна політика, яка в сучасних умовах здійснюється переважно у вигляді валютних інтервенцій.

Валютна інтервенція є купівлею-продажем державними органами іноземної валюти з метою впливу на курс національної валюти. Для підтримки курсу національної валюти центральний банк продає іноземну валюту на валютному ринку, використовуючи резерви іноземних валют, сподіваючись на підвищення курсу національної валюти. І навпаки, якщо центральний банк має на меті провести політику девальвації, він купує іноземну валюту за національну;

- девальвація і ревальвація спрямовується на згладжування переважно зовнішніх чинників, які визначають структуру платіжного балансу країни;

- диверсифікація валютних резервів, яка здійснюється шляхом продажу нестабільних валют і купівлі більш стійких, з метою зменшення валютного ризику (страхування) офіційних резервів;

- політика валютних обмежень – це система законодавчих норм, які обмежують операції з валютними цінностями, золотом. Ця політика була вперше застосована під час Першої світової війни (Австро-Угорщиною, Німеччиною та іншими країнами). До найбільш поширених валютних обмежень відносяться: заборона вільного продажу (купівлі) іноземної валюти, регулювання грошових переказів, ліцензування здійснення валютних операцій тощо.

Зокрема, в Україні використовуються: заборона використання іноземної валюти в якості засобу платежу (всі операції з іноземною валютою здійснюються виключно через уповноважені банки); ліцензування операцій з іноземною валютою; обмеження максимальних термінів боргованості нерезидентів перед резидентами України за зовнішньоторговельними операціями.

Сфера міжнародних розрахунків та руху капіталу на поточний момент в Україні є досить жорстко регульованою.

Національний банк України є головним органом валютного регулювання та контролю в Україні. На основі нормативно-правових та законодавчих актів ним здійснюється моніторинг всіх операцій в іноземній та національній валюті. Таким чином, він слідкує за станом як і внутрішнього, так і зовнішнього боргу, платіжним балансом, відповідно за сумою експорту та імпорту товарів та послуг, формуючи при цьому курси валют.

Спеціальним законодавчим актом у сфері валютного регулювання, який визначає сферу застосування валютного контролю, є Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» [8].

На жаль, досвід останніх років свідчить про те, що управління валютним курсом в Україні є в цілому непослідовним, дещо відірваним від економічних реалій і часто стає предметом політичних спекуляцій.

Управління валютним курсом повинно мати за мету підтримання його стабільності з урахуванням тенденцій внутрішнього економічного розвитку та впливу зовнішніх шоків. Це, у свою чергу, вимагає того, щоб обраний режим валютного курсу відповідав тенденціям розвитку вітчизняної економіки та орієнтирам економічної політики уряду та визначення валютного курсу має бути прозорим і відбуватися з урахуванням поточних ринкових тенденцій.

Девальваційні очікування щодо гривні набули особливої гостроти у другій половині 2013 року, що змусило Національний банк України посилити контроль за валютообмінними операціями населення та скоротити грошову масу.

На рисунку 1 представлено динаміку офіційного курсу гривні до долара США.

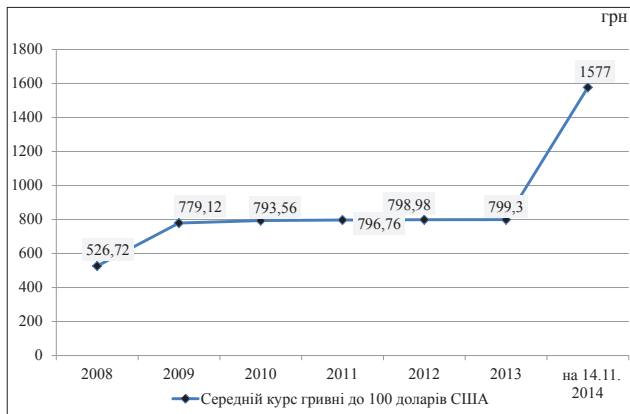

Рис. 1. Динаміка офіційного курсу гривні до долара США

Так, протягом досліджуваного періоду відбулася значна його зміна. Протягом 2008–2009 рр. відбулося різке підвищення: з 526,72 грн за 100 доларів США – 2008 рік, до 779,12 грн – 2009 рік. З настанням 2014 року курс національної валюти України до долара США на міжбанківському ринку трохи перевищував 820 грн за 100 доларів США. До кінця січня 2014 року співвідношення було вже 860 грн за 100 доларів, незважаючи на спроби НБУ стримувати його зростання. Ці спроби обійшлися Національному банку приблизно в 1,5 млрд доларів. З березня 2014 року розвиток подій прискорився і вже на 11 листопада 2014 офіційний курс досягнув історичного мінімуму і становив 1577 грн за 100 доларів США [9].

Ці події аналітики пов'язують з дефіцитом за рахунками справжніх операцій у гривневій валюті і високий попит на американську валюту, який почав зростати з листопада 2013 року. Саме з цього моменту і почалася політична криза в країні, яка і підштовхнула інвесторів до перегляду своїх валютних переваг. Поки в країні не встановиться хоча б відносний спокій, аналітики не пророкують нічого хорошего, а тільки лише спад економіки України. Існує високий ризик девальвації гривні, яка проходить в примусовому порядку. Тут вся справа в тому, що валютними зобов'язаннями країни є більше половини всього державного боргу, а якщо відбудеться девальвація, то Україна взагалі навряд чи зможе розрахуватися і погасити всі свої зобов'язання [10].

Національний банк України оптимізував і доповнив заходи, спрямовані на забезпечення рівноваги на валютному ринку (постанова від 29.08.2014 № 540 «Про введення додаткових механізмів для стабілізації грошово-кредитного та валютного ринків України»).

Постанова НБУ № 540 містить широкий спектр обмежень для різних банківських послуг. Зокрема, дана постанова встановлює обмеження [11]:

- для операцій із продажу готівкової іноземної валюти чи банківських металів одній особі в один операційний день (у сумі, що не перевищує в еквіваленті 3 000 гривень). Це має допомогти знизити відтік валюти з банківської системи. Проте дане обмеження стосується тільки купівлі іноземної валюти за гривні. Проте воно не поширюється на продаж іноземної валюти та отримання еквівалента за поточним курсом обміну в гривні. Таким чином, щодо продажу валюти обмежень немає;

- на видачу готівкових коштів у національній валюті через каси та банкомати. Так, вводиться ліміт – до 150 000 гривень на добу на одного клієнта;

- на видачу (отримання) готівкових коштів в іноземній валюті або банківських металів з поточних та депозитних рахунків клієнтів через каси та банкомати в межах до 15 000 гривень на добу на одного клієнта в еквіваленті за офіційним курсом Національного банку України.

Національний банк ухвалив рішення лібералізувати валютний ринок, скасувавши низку адміністративних обмежень.

Зокрема, скасовано обмеження на проведення операцій в іноземній валюті зі здійснення розрахунків за імпортними операціями без **увезення** товару на територію України та зі здійснення платежів за імпортними договорами, за якими продукція була ввезена на територію України та здійснено митне оформлення на підставі ввізної митної декларації, дата оформлення якої перевищує 180 днів.

Для стабілізації ситуації на валютному ринку підвищив норму обов'язкового продажу валютної виручки до 100% і продовжив вимогу щодо обмеження строків розрахунків за зовнішньоекономічними контрактами до 90 днів, а також закріпив за собою право вимагати від банків призупинити проведення операцій клієнтів, які мають підвищений ризик їх використання в протиправних цілях.

Заходи, пов'язані з лібералізацією валютного ринку, сприятимуть поверненню до ринкового регулювання банківської системи, стабілізації курсу національної валюти, оскільки значно зменшать ажіотажний попит на іноземну валюту.

На поточний момент Національний банк проводить щоденно валютні інтервенції у вигляді аукціонів невеликих обсягів за «голландською» схемою,

метою яких має стати визначення реального обмінного курсу гривні. НБУ продовжує продавати по 300-500 млн доларів США щотижня. Тим самим витрачаючи офіційні резервні активи.

Щодо офіційних резервних активів України, то за останні роки вони суттєво змінювалися (рис. 2).

Динаміка руху офіційних резервних активів спостерігається різними коливаннями. На кінець 2009 року активи становили 26505 млн дол. США. У 2010 році вони зросли на 30,5% і становили 34576 млн дол. США. На початок 2012 року резерви становили 31364 млн дол. США. В січні 2013 року обсяги міжнародних резервів становили 24651 млн доларів США. А на жовтень 2014 року становили 12586 млн доларів США. Ми бачимо, що вони суттєво знизилися [9].

Хоча причиною падіння було й погашення Нафтогазом боргу за облігаціями на суму 1,67 млрд доларів, а також погашення Газпрому 1,45 млрд доларів простроченої заборгованості. Також, повернення МВФ – 223 млн доларів.

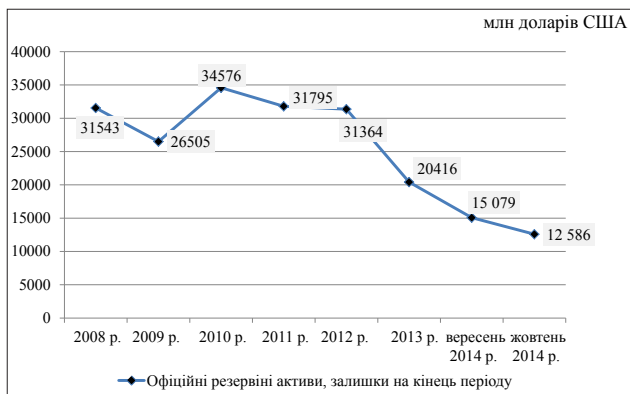

Рис. 2. Динаміка офіційних резервних активів

Вважаємо, що необхідно вести раціональну політику валютних інтервенцій НБУ.

Тенденції валютного ринку України за жовтень 2014 року свідчать наступне [12]:

- обсяг операцій із безготівковою іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України (купівля та продаж у доларовому еквіваленті) становив 17 171,7 млн доларів США (з урахуванням операцій Державної казначейської служби України);

- обсяг операцій із готівковою іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України (купівля та продаж іноземних валют за гривні в доларовому еквіваленті) становив 855,8 млн доларів США, у тому числі: обсяг валюти, купленої банками в населення, – 258,4 млн доларів США; обсяг валюти, проданої населенню, – 597,4 млн доларів США;

- банківські вклади фізичних осіб у вільно конвертованій валюті (у доларовому еквіваленті) знизилися на 464,7 млн доларів США і станом на 01.11.2014 становили 14 532,9 млн доларів США.

На ринку є зайвий попит на іноземну валюту. Цей ажіотаж дестабілізує ситуацію на валютному ринку та збільшує різницю між офіційним банківським курсом та курсом на тіньовому ринку.

Панічні настрої на фінансовому ринку і девальвація – це вже не перший випадок у нашій країні. Досвід кризи 2008 року показує, що скуповувати валюту в кризові моменти не має сенсу. Оскільки втрачаються накопичені відсотки, панічний попит породжує неадекватні курси, на яких заробляють тільки спекулянти.

У ситуації, що склалася на даний момент, є і позитивні моменти. Серед них:

- стимулювання зростання експорту. Девальвація національної валюти дискримінуватиме імпортерів та надаватиме переваг експортерам, таким чином вирівнюючи платіжний баланс країни та сприяючи зростанню експорту;

- коригування офіційного курсу валют щодо ситуації на ринку відповідає одній із ключових вимог Міжнародного валютного фонду (МВФ). Оскільки МВФ вимагав від України плаваючого курсу гривні для відновлення співпраці.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Виходячи з вищенаведеного, можемо зробити висновки.

Валютне регулювання відіграє значну роль у грошово-кредитній політиці держави. Уряд та Національний банк України формують відповідну стратегію розвитку грошово-кредитної системи та корегують її відповідно до зміни впливу зовнішніх та внутрішніх факторів.

Варто зазначити, що застосовувати інструменти валютного регулювання доцільно лише у короткостроковому періоді.

Можна виділити основні напрями вдосконалення валютного регулювання. А саме:

- створення правової бази для життя екстрених заходів для стабілізації банківської системи під час криз (наприклад, під час ринкової паніки 2004 та 2008 рр. НБУ вводив мораторій на дострокове зняття депозитів, який фактично й врятував вітчизняну банківську систему від повного колапсу. Проте, з юридичної точки зору, такі дії прямо суперечать положенням господарського законодавства, які передбачають право вкладника у будь-який момент забрати свої кошти з банку);

- забезпечення стабільності національної валюти та достатнього обсягу золотовалютних резервів. Адже застосування валютних інтервенцій призводить до зменшення обсягу валютних резервів;

- застосування методів регулювання грошової маси, а саме: операцій з облігаціями внутрішньої державної позики;

- вдосконалення структури внутрішнього валютного ринку та створення сприятливих умов для інвестування в національну економіку. На поточний момент вважаємо за доцільне для залучення іноземних інвесторів в Україну скасувати обмеження на купівлю валюти для виплати дивідендів та зняття грошей з депозитів (оскільки це утискає права вкладників).

Найбільшу актуальність, на нашу думку, становитимуть подальші дослідження, що вивчатимуть проблеми валютного ринку України та шляхи їх вирішення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрусь О.І. Механізм державного регулювання валютного ринку в Україні / О.І. Андрусь, Л.В. Ряба // Сучасні проблеми економіки і підприємництва : збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 10. – С. 196-202.
2. Береславська О.І. Актуальні проблеми курсової політики України / О.І. Береславська // Вісник НБУ. – 2010. – № 2. – С. 16-20.
3. Бодрова Н.Е. Валютний ринок України: стан, проблеми й перспективи / Н.Е. Бодрова // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2012. – № 1. – С. 102-114.
4. Боринець С. Міжнародні валютно-фінансові відносини : підручник / С. Боринець. – К. : Знання, 2009. – 305 с.
5. Козак Ю.Г. Міжнародні фінанси : навчальний посібник / Козак Ю.Г. – 3-тє видан., доповн. і переробл. – К. : ЦУЛ, 2007. – 640 с.
6. Ніздельська І.А. Вплив валютного регулювання на розвиток

- вітчизняної економіки / І.А. Ніздельська // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 83-88.
7. Салмінський Д.В. Валютне регулювання і контроль у сучасних умовах економічного зростання України / Д.В. Салмінський // Міжнародна економічна політика : наук. журнал / ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; голов. ред. Д.Г. Лук'яненко. – 2012. – Спец. вип.: у 2 ч. – Ч. 2. – С. 339-342.
 8. Про систему валютного регулювання і валютного контролю [Електронний ресурс] : Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993р. №15-93–Режимдоступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/15-93>.
 9. Економічні та фінансові показники України [Електронний ресурс] Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36728&cat_id=45692.
 10. Яким буде курс гривні в 2014 році. Що буде з гривнею найближчим часом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rivnist.in.ua/news/2014/02/21/1348>.
 11. Про введення додаткових механізмів для стабілізації грошово-кредитного та валютного ринків України [Електронний ресурс] : Національний банк України – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0540500-14>.
 12. Основні тенденції валютного ринку України за жовтень 2014 року [Електронний ресурс] Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=678_4384&cat_id=58039.

УДК 330.1

Ружанська Т.В.
аспірант

Університету банківської справи
Національного банку України

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ ШЛЯХОМ ЗАПРОВАДЖЕННЯ САМООЦІНКИ ТА САМОКОНТРОЛЮ ЇХ ОПЕРАЦІЙНОГО РИЗИКУ

У статті визначено сутність поняття «операційного ризику валютних операцій банку» та сформованого комплекс заходів, реалізація яких дозволить удосконалити методичне забезпечення його контролю. Статтею вдосконалено методичне забезпечення контролю операційного ризику банку при проведенні валютних операцій для забезпечення досягнення цілей діяльності банку на валютного ринку без втрати фінансової стійкості та прибутковості. У статті запропоновано методи управління операційними ризиками на основі їх самооцінки та самоконтролю. У статті здійснений акцент на проведення ідентифікації операційних ризиків валютних операцій як основи для їх самооцінки, що передбачає визначення ймовірності їх настання та масштабу впливу. Встановлено, що матриця операційних ризиків валютних операцій є основою для прийняття рішення щодо запровадження додаткових/введення нових інструментів їх контролю. Структурним підрозділам банку запропоновано визначити ефективність власної системи оцінки та контролю внутрішніх процесів підрозділу. Додатково запропоновано структурним підрозділам банку складатися план, який визначатиме необхідність застосування заходів щодо зниження рівня операційних ризиків, пропозиції щодо покращення системи самооцінки та самоконтролю в розрізі окремих операційних процесів структурного підрозділу.

Ключові слова: банк, валютні операції банку, валютний ризик, система контролю валютного ризику банку, лімітування.

Ружанская Т.В. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНТРОЛЯ ВАЛЮТНОГО РИСКА БАНКА

В статье определяется суть понятия «валютный риск банка» и определен комплекс мер, реализация которых позволит усовершенствовать методическое обеспечения контроля. В статье усовершенствовано методическое обеспечение контроля операционного риска банка при проведении валютных операций для обеспечения достижения целей деятельности банка на валютном рынке без потери финансовой стабильности и прибыльности. В статье предложены методы управления операционными рисками на основе их самооценки и самоконтроля. В статье сделан акцент на проведении идентификации операционных рисков валютных операций как основы их самооценки, которая предполагает определение имверности их та масштабы влияния. Установлено, что матрица операционных рисков валютных операций есть основой для принятия решений касательно ведения дополнительных/новых инструментов их контроля. Структурным подразделениям банка предложено определить эффективность собственной системы оценки и контроля внутренних процессов подразделения. Дополнительно предложено структурным подразделениям банка создавать план, который определит необходимость проведения мер касательно снижения уровня операционных рисков, предложенный улучшения системы самооценки и самоконтроля в разрезе отдельных операционных процессов структурного подразделения.

Ключевые слова: банк, валютные операции банка, валютный риск, система контроля валютного риска, лимитирование.

Ruzhanska T.V. IMPROVEMENT OF METHODOLOGICAL SUPPORT TO CONTROL EXCHANGE RATE RISK, THE BANK

In the article essence of concept «operating risk of currency operations of bank» and formed are certain complex of events realization of that will allow to perfect the methodical providing of his control. The article is improve the methodical providing of control of operating risk of bank during realization of currency operations for providing of achievement of aims of activity of bank on currency to the market without the loss of financial firmness and profitability. In the article the methods of management operating risks offer on the basis of their self-appraisal and self-control. In the article a realizable accent is on realization of authentication of operating risks of currency operations as bases for their self-appraisal that envisages determination of probability of their offensive and scale of influence. It is set that a matrix of operating risks of currency operations is basis for a decision-making in relation to the input of additional/introduction of new instruments of their control. It offers to determine efficiency of the own system of estimation and control of internal processes of subdivision structural subdivisions of bank. It is additionally offered to structural subdivisions of bank to be folded plan, that will determine the necessity of application of events in relation to the decline of level of operating risks, suggestion in relation to the improvement of the system of self-appraisal and self-control in the cut of separate operating processes of structural subdivision.

Keywords: bank, currency operations of bank, currency risk, checking of currency risk of bank, limiting system.